

híradónkra vonatkozó értékeléseket figyelemmel kísérjük, tanácsait igyekszünk megszívlelni. De a szerkesztőség a „szűkebb haza”, a megye könyvtárosaitól is több visszajelzést várna a lap egészéről — akár bírálat, akár vita formájában. Egyetértünk *Tóvári Judit*nak az a megállapításával, amely szerint könyvtárügyünk sok megoldásra váró kérdéséről nem bontakozik ki termékeny vita a vidéki sajtóban — valóban jóval több szakmai eszmecsere, az érvek, ellenérvek ütköztetésére volna szükség.

Szívesen vennénk mi is olyan központi kiadványt, melyben a szélesebb közönséghez szóló, a helyi könyvtárügyön túlmutató cikkeket együtt találhatnánk. Egyre sürgetőbbé válik az is, hogy a szerkesztésben részt vevő, szerkesztői, publicisztikai ismeretekkel nem rendelkező munkatársaknak a színvonal javítása érdekében tapasztalatcserét, tanácskozást szervezzenek a híradókat kiadó könyvtárak. S végül:

nagyon fontosnak tartjuk — szakmai kitekintésünk szempontjából is — a testvérlapok forogtatását. Anyagukból gyakran meritünk ötleteket, gondolatokat (például Komárom megye iskolai könyvtárfejlesztési elképzeléseiből, a kaposváriak szakfelügyeleti tapasztalataiból, a szegediek olvasáskutatásaiból, Pest megye tömör statisztikai elemzéseiből, s még hosszan sorolhatnánk a felhasználható példákat). Örülünk annak a Szolnok megyei gyakorlatnak is, mely szerint bizonyos kérdésekben más híradók munkatársainak véleményét, esetleg ellenvéleményét is közli az *Együtt* című híradó.

Úgy érezzük, hogy még a fenntartással vagy ellenkezéssel fogadott cikkek is elgondolkodtathatnak bennünket, de feltétlenül tanulhatunk egymás ötleteiből, terveiből, tapasztalataiból — még hibáiból is! —, s támogathatjuk egymást a jó elképzelések megvalósításában.

Elekes Eduárdné—Loridon Ilona

Visszhang

A pedagógusok információellátása és a pedagógiai információs rendszer

Öröndetes, hogy a *Könyvtáros* 1983. februári számában majdnem teljes terjedelemben közzétette *Futala Tibornak* a Könyvtárosegység tavalyi vándorgyűlésén tartott előadását. Rendkívül időszerűnek és fontosnak tartom, hogy a szakmai közvélemény állást foglaljon a pedagógusok információigényeinek kérdéskörében, feltárja a helyzetet, és megfogalmazza a tennivalókat. Azért is lényeges a szakmai közgondolkodás formálása ebben a vonatkozásban, mert a pedagógusokat másként kell megítélni, mint a többi olvasót, tájékozódni kívánó szakembert. Figyelembe kell venni ugyanis a mögöttük álló lehetséges és tényleges ifjú könyvtár- és könyvhasználókat, a tájékozódni kívánó tanulóifjúságot, melynek tájékozási szokásait nagyrészen a pedagógusok alakítják ki.

Írásomban *Futala Tibor* tanulmányának nem minden vonatkozására térek ki, hanem csupán azokra, melyek a *pedagógiai információs*

rendszer kérdéskörét érintik. Szeretném leszögezni, hogy egyéb megállapításaival egyetértek. Amiben vele vitatkozom és vitatkoztam a vándorgyűlésen elhangzott felszólalásomban is, az a közölt tanulmányok lap 62. oldalán a második bekezdésben olvasható állítása. Ha ugyanis arra keressük a választ, hogy terheli-e mulasztás az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum vezetését amiatt, „hogy a szelektív információterjesztés a pedagógiai szakterületen mindmáig hiányzik”, akkor erre határozottan nem kell felelni. Ez a válasz azonban így nem teljes.

Hogy teljes és helyes legyen a felelet, fel kell vetnünk a kérdést: mit tettek és mit mulasztottak el megtenni az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, illetve az egyéb, a pedagógiai tudományterületek információs rendszerének kialakításáért felelős szervek. Erre viszont már úgy kell válaszolni: Kétségtelen, terheli bizonyos mulasztás az OPKM ve-

zetőségét is, másokat is, de hozzá kell tenni, hogy az OPKM tette a legtöbb erőfeszítést a pedagógiai tudományterület információs rendszerének létrejöttéért. Az más kérdés, hogy ezek az erőfeszítések — különféle okok miatt — nem mindig vezettek eredményre.

A Tudománypolitikai Bizottság (TPB) 1974-ben hozott határozata az OPKM-et jelölte ki a pedagógiai tudományterület információs rendszerének megvalósításáért felelős országos központnak. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy az OPKM-nek egyedül kellett volna megvalósítania e feladatot, és azt sem, hogy ami e tekintetben történt, történik, nem történt vagy nem történik, azért egyedül az OPKM felelős.

A TPB határozatából egyértelműen következik, hogy a pedagógiai információigényeket csak a különböző tudományterületi, ágazati és speciális, automatizált információs rendszerek létrehozása és együttműködése alapján lehet kielégíteni.

A TPB határozata azonban nem tartalmazott semmiféle olyan utalást, mely a pedagógiai tudományterület információs rendszerének kifejlesztéséhez szükséges anyagi és műszaki eszközök, személyi feltételek és jogi szabályozás megteremtéséért felelős szervekre vonatkozott volna. Ennek ellenére a pedagógiai információs rendszer kifejlesztésében részt vevő intézmények (az Oktatókutató Intézet, az Országos Oktatótechnikai Központ, az Országos Pedagógiai Intézet, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Tudományszervezési és Informatikai Intézet) vezetői — az eszközök hiányában is — komolyan foglalkoztak és foglalkoznak a valóban kitűzhető feladatok megfogalmazásával, illetve végrehajtásával. Ennek köszönhető, hogy ma már a részt vevő intézmények körében nem kérdéses: a közoktatási, közművelődési kormányzat és irányító szervek, a Művelődési Minisztérium háttérintézetei és egyéb, pedagógiai kutatókat, fejlesztést és kísérleteket folytató intézmények, de mindenekelőtt a gyakorló pedagógusok információellátásának korszerűsítése és kiterjesztése céljából olyan *pedagógiai információs rendszert* kell kifejlesztetni, amely automatizált információkereső alrendszerre támaszkodik. Az együttműködés alapelveit és a koordinálás rendjét kidolgoztuk és elfogadtuk, sőt az összefogás első szerény eredményeit is leartattuk már.

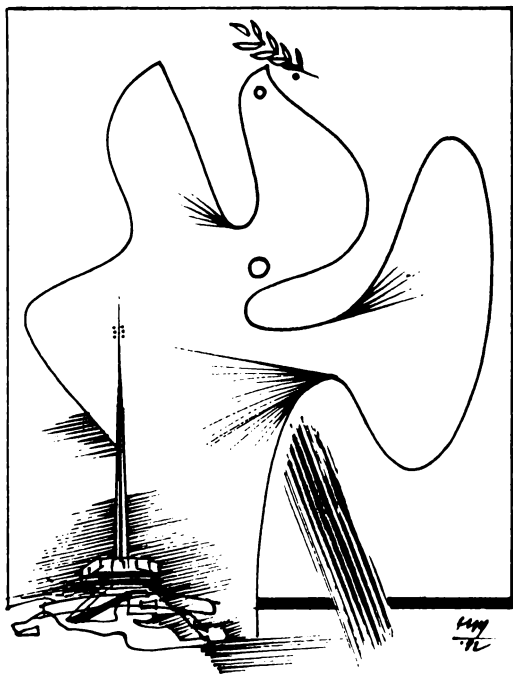
Az együttműködő intézmények abból kiindulván, hogy aki ma nem gondol a jövő felada-

tainak megoldására, holnap nem tud dolgozni, pénzt, munkaidőalapot és kutatási kapacitást is áldoznak a meghatározott feladatok elvégzésére. Természetesen akadnak még vitatott kérdések a részfeladatok rangsorolása és ütemezése, megoldásuk módja tekintetében, de ez érthető is, mivel a résztvevők érdekei nem mindig esnek egybe, és az információigényeket megfogalmazó közeg nyomására sem egyformán reagálnak.

Vitázunk például arról, hogy a rendelkezésre álló szerény pénzeszközöket az információs rendszer koncepciójának kidolgozására vagy a gépi feldolgozás kísérleti stádiumának megvalósítására fordítsuk-e. A többség a koncepció kidolgozását tartja fontosabbnak, hiszen a rendszer fejlesztési terve enélkül nem lehet megalapozott, és az alkalmanként megoldott részfeladatok soha nem állnak össze rendszerre. Erre azért is szükség van, mert a rendszernek — több szinten is — illeszkednie kell a hazai *társadalomtudományi információs rendszerhez és a nemzetközi pedagógiai információs rendszerhez*.

E viták azonban nem kárhoztatják tétlenség-re az intézményeket, hiszen olyan, a rendszer-koncepciótól függetlenül tehető kérdésekben, mint például az információkereső nyelvek fejlesztése, a kutatási—fejlesztési és a kiadói tevékenység jobb összehangolása, a gyűjtőköri kooperáció finomítása, az együttműködés megvalósulóban van.

A pedagógiai információellátás területén működő intézmények körében tehát nem az információs rendszert kérdőjelezzik meg, és nem a szelektív információterjesztés gyors bevezetését követelik, amint Futala Tibor teszi tanulmánya említett és általam vitatott bevezetésében. Ennek több oka is van. Egyrészt az együttműködő intézményekben is jól ismert az a tény, melyet Futala Tibor szintén leszögez, nevezetesen, hogy „a hazánkban futtatott szalagok egyike sem pedagógiai”. Másrészt, azt is tudjuk, hogy a Magyarországon több helyről is párbeszéd, online módon hozzáférhető ERIC nevű pedagógiai adatbázis szinte kizárólag csak az Amerikai Egyesült Államok pedagógiai szakirodalmát öleli fel, valamint, hogy az adatok kizárólag angol nyelven és az Amerikai Egyesült Államokban honos terminológia ismeretében hívhatók le. Ennek következtében csak szűk körben hasznosíthatók, bár e szűk kör számára az OPKM-ben alig másfél-két hónapos késéssel rendelkezésre áll az ERIC nyomtatott változata.

A pedagógiai információs rendszer kifejlesztésében együttműködő intézmények tisztában vannak azzal, hogy semmiféle korszerű szolgáltatás (például szelektív gépi információterjesztés) sem valósítható meg az alapját és hátterét képező jól működő információs rendszer nélkül, hiszen köztudomású, hogy semmit sem ér az ilyen szolgáltatás — különösen a társadalomtudományok körében —, ha a szelektív listákon közölt adatok alapján a primer dokumentumokat, még inkább azok teljes vagy kivonatos fordításait nem lehet megszerezni. (Figyelembe kell venni, hogy minél szélesebb körű egy szolgáltatás, annál inkább jelentkezik a nyelvi korlát gátló hatása.)

Tudatában vagyunk annak is, hogy bármiféle külföldi adatbázishoz való hozzáférés (online vagy mágneszalagos szolgáltatás formájában) a leggazdaságosabban együttműködéssel valósítható meg, s ha egyébként a hazai és a nemzetközi munkamegosztás nem kötelezne bennünket a magyar pedagógiai szakirodalom feldolgozására, akkor is ez volna számunkra a legolcsóbban kitermelhető valuta a külföldi szolgáltatások megszerzéséhez.

Azt ugyancsak tudjuk, hogy a külföldi adatbázisok hasznosítása csupán számottevő — nyelvtudáson alapuló — munkabefektetés-

sel, fordítással, referálással, átindexeléssel oldható meg. Igaz, ezek mellőzése bizonyos feloldozó munkát megtakaríthatna számunkra, de nem bizonyos, hogy a tájékoztatás és a válogatás minősége ezt nem sýnylené meg.

A pedagógiai információs rendszer kifejlesztésében együttműködő intézmények nem fedeznek meg arról sem, hogy a fejlesztés feladatainak megoldása egyetlen pillanatra sem szoríthatja háttérbe a folyamatos, hagyományos eszközökkel történő szolgáltatások megvalósítását és e szolgáltatások tökéletesítésének, hatókörük kiszélesítésének feladatait.

E területen is tudunk szerény eredményeket felmutatni. Hogy csak az OPKM ilyen irányú tevékenységének néhány eredményét említsem: a múlt évi első sikeres kísérletek nyomán fontosabb kiadványaink közül néhányat nagy példányszámban, a Könyvértékesítő Vállalat útján juttattunk el a pedagógusokhoz és az iskolákba. Megjavítottuk kiadói propagandánkat is. Úgy véljük, hogy szolgáltatásainknak — ha azok még nem korszerűek is — piacot kell szervezni, és ennek érdekében sokat kell még tennünk. Ez azonban nem egyszerű feladat. Piacunk nem szokványos, és elvileg ugyan nagymértékben szélesíthető, kiterjesztése mégsem kívánatos. Ehhez ugyanis sem a szükséges sokszorosító kapacitás, sem a megfelelő kiegészítő tevékenység nem áll rendelkezésünkre. Továbbá nekünk elsősorban a pedagógusokat, az iskolákat kell ellátnunk kiadványainkkal. Az viszont köztudomású, hogy a pedagógusok általában életviszonyaik, az információforrásoktól való földrajzi távolságuk és anyagi helyzetük miatt nem sorolhatók azok közé, akik a tájékozódás összes feltételével rendelkeznek. Ezért piacszervező munkánknak elsősorban a lappangó igények felszínre hozása és újabb igények felkeltése a célja. Mindez azonban az információs munka csekély hazai megbecsülése és elégtelen felhasználása miatt sem könnyű feladat.

Nagyon örülnék, ha Futala Tibor tanulmánya — melyet az általam vitatott megállapítások kivételével rendkívül hasznosnak és időszzerűnek tartok —, valamint e hozzászólás nyomán vita bontakoznék ki e kérdések körül. Bizonyára sok tanulságot meríthetnénk belőle, s ezeket mind a pedagógiai információs rendszer fejlesztése, mind pedig hagyományos tevékenységünk során jól tudnánk hasznosítani.

Budai Tamás

az Országos Pedagógiai Könyvtár
és Múzeum tudományos főmunkatársa